

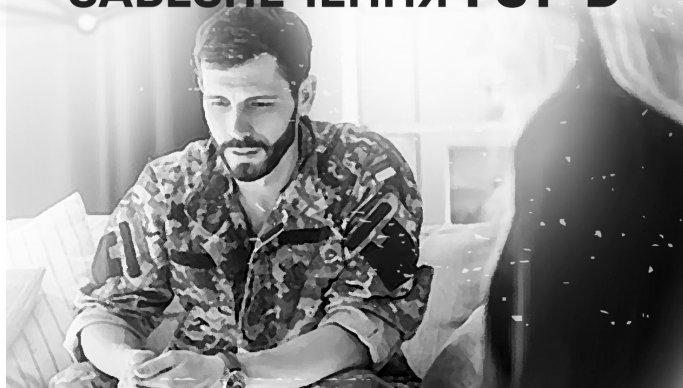
**Вивчення психічних станів,
процесів та властивостей
військовослужбовців із
застосуванням програмного
забезпечення PSY-D**

Ця тренувальна навчально-методична публікація розроблена робочою групою фахівців Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка на замовлення Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України. Склад авторського колективу: Кравченко К.О. (керівник розроблення), Мась Н.М., Насєдкін Д.Б., Скрябін О.Л., Соколїна О.В.

Ці Методичні рекомендації передбачені для застосування Міністерством оборони України та Збройними Силами України. Вони можуть бути застосовані в установах, закладах та організаціях усіх форм власності, що здійснюють підготовку (навчання) командирів підрозділів та військовослужбовців (військовозобов'язаних). Міністерство оборони України та Збройні Сили України не несуть відповідальності за наслідки застосування цього тренувального навчально-методичного матеріалу не за призначенням.

Ці Методичні рекомендації призначені для вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців із застосуванням відповідного програмного забезпечення "PSY-D" у навчальних центрах (школах) Збройних Сил України, а також військових частинах (підрозділах), видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України.

**ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ,
ПРОЦЕСІВ ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ
ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ PSY-D**

Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2024

УДК 159.9:159.96

В 41

Вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців із застосуванням програмного забезпечення PSY-D. Методичні рекомендації.
— Київ: «Центр учбової літератури», 2024. — 168 с.

ISBN 978-611-01-3120-9

Ця тренувальна навчально-методична публікація розроблена робочою групою фахівців Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка на замовлення Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України.

Склад авторського колективу: Кравченко К.О. (керівник розроблення), Мась Н.М., Наседкін Д.Б., Скрябін О.Л., Соколіна О.В.

Ці Методичні рекомендації передбачені для застосування Міністерством оборони України та Збройними Силами України. Вони можуть бути застосовані в установах, закладах та організаціях усіх форм власності, що здійснюють підготовку (навчання) командирів підрозділів та військовослужбовців (військовозобов'язаних). Міністерство оборони України та Збройні Сили України не несуть відповідальності за наслідки застосування цього тренувального навчально-методичного матеріалу не за призначенням.

Ці Методичні рекомендації призначені для вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців із застосуванням відповідного програмного забезпечення “PSY-D” у навчальних центрах (школах) Збройних Сил України, а також військових частинах (підрозділах), видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України.

ISBN 978-611-01-3120-9

ЗМІСТ

	ВСТУП	5
	ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ	6
	ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	7
	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	11
1	ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ PSY-D	12
1.1	Загальні положення	12
1.2	Алгоритм проведення психологічної діагностики військовослужбовців з використанням програмного забезпечення PSY-D	13
1.2.1	Перший етап роботи	13
1.2.2	Другий етап роботи	15
1.2.3	Третій етап роботи	15
1.3	Інструкція щодо використання програмного забезпечення PSY-D	16
2	МЕТОДИКИ, ЩО УВІЙШЛИ В ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ PSY-D	24
2.1	Блок 1. “Діагностика індивідуально-психологічних характеристик особистості” (Дж. Олдхем, Л. Морріс)	24
2.1.1	Методика “Визначення типу особистості та можливих особистісних розладів”	24
2.1.2	Методика “Опитувальник “Індекс життєвого стилю”” (Г. Келерман, Р. Плутчик, Х.Р. Конте)	49
2.1.3	Методика “Копінг-тест” (Р. Лазарус)	55
2.1.4	Методика “Тест життєстійкості” С. Мадді (модифікація Осина-Рассказової)	60
2.2	Блок 2. “Діагностика когнітивної сфери особистості”	62
2.2.1	Методика “Опитувальник типу мислення” (адаптовано Г. Резапкіною)	62
2.2.2	Методика “Опитувальник “Стилі мислення” (Р. Бремсон, А. Харісон)	65
2.2.3	Методика “Короткий орієнтовний тест “КОТ””(В. Бузін, Е. Вандерлік)	70
2.3	Блок 3. “Діагностика емоційно-вольової сфери особистості”	72
2.3.1	Методика “Визначення емоційної спрямованості особистості” (Б. Додонов)	72
2.3.2	Методика “Опитувальник рівня суб’єктивного контролю” (Дж. Роттер)	75
2.3.3	Методика “Діагностика рівня емпатійних здібностей”	80

	(В. Бойко)	
2.3.4	Методика “Визначення інтегральних форм комунікативної агресивності” (В. Бойко)	83
2.4	Блок 4. “Діагностика мотиваційно-сислової сфери особистості”	86
2.4.1	Методика “Діагностики особистості на мотивацію до успіху” (Т. Елерс)	86
2.4.2	Методика “Тест смисложиттєвих орієнтацій” (Д. Леонтьєв)	88
2.5	Блок 5. “Діагностика комунікативно-поведінкової сфери особистості”	90
2.5.1	Методика “Дослідження комунікативних та організаторських здібностей “КОС” (Б. Федоришин)	90
2.5.2	Методика “Діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки” (К. Томас)	93
2.6	Блок 6. “Діагностика професійно важливих психологічних характеристик”	96
2.6.1	Методика “Опитувальник травматичного стресу для діагностики психологічних наслідків” (І. Котенєв)	96
2.6.2	Методика “Багаторівневий особовий опитувальник “Адаптивність 200” (А. Маклакова, С. Чермяніна)	105
2.6.3	Методика “Діагностика рівня емоційного вигорання” (В. Бойко)	120
Додатки:		
1	Бланк для проведення методики 1.1	127
2	Бланк для проведення методики 1.2	128
3	Бланк для проведення методики 1.3	129
4	Бланк для проведення методики 1.4	132
5	Бланк для проведення методики 2.1	134
6	Бланк для проведення методики 2.2	135
7	Бланк для проведення методики 2.3	139
8	Бланк для проведення методики 3.1	146
9	Бланк для проведення методики 3.2	148
10	Бланк для проведення методики 3.3	151
11	Бланк для проведення методики 3.4	152
12	Бланк для проведення методики 4.1	153
13	Бланк для проведення методики 4.2	154
14	Бланк для проведення методики 5.1	156
15	Бланк для проведення методики 5.2	157
16	Бланк для проведення методики 6.1	160
17	Бланк для проведення методики 6.2	166
18	Бланк для проведення методики 6.3	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДЖЕРЕЛ)		168

ВСТУП

Згідно з вимогами “Положення про Психологічну службу Збройних Сил України” (посилання **а**), одним із основних напрямків роботи військового психолога є психологічна діагностика. Вона передбачає вивчення та узагальнення особистісних і соціально-психологічних характеристик особового складу, спрямованих на визначення індивідуально-психологічних особливостей поведінки та наявності у військовослужбовців професійно-важливих психологічних якостей, виявлення серед військовослужбовців осіб групи “поширеної психологічної уваги” відповідно до завдань, що вирішуються. Ураховуючи те, що сам процес проведення та обробки даних при психологічній діагностиці є досить об’ємним, виникла необхідність його максимально оптимізувати. Однією зі спроб такої оптимізації стало створення програмного забезпечення для проведення психологічної діагностики та автоматизації первинної обробки отриманих даних під кодовою назвою “PSY-D”.

У запропонованій тренувальній навчально-методичній публікації надані методичні рекомендації по роботі з програмним забезпеченням “PSY-D”.

У першій главі розкривається алгоритм проведення психологічної діагностики військовослужбовців з використанням цього програмного забезпечення. У другій главі надається інструкція щодо його використання. Третій розділ є найбільш об’ємним і розкриває методики, що розподілені в програмному забезпеченні PSY-D за шістьма блоками.

У додатках наведені бланки для проведення діагностики у польових умовах або для великої кількості військовослужбовців.

Методичні рекомендації призначені для використання у практичній роботі військових психологів під час вивчення психічних станів, процесів та властивостей військовослужбовців із застосуванням програмного забезпечення “PSY-D”. Положення цих Методичних рекомендацій будуть також корисними у роботі офіцерів структур морально-психологічного забезпечення, медичних працівників та науковців психологічного профілю.

ПОСИЛАННЯ НА ВІЙСЬКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

Позначка військової публікації	Повне найменування військової публікації
1	2
	а. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 4.12.2014 № 317 “Про затвердження Положення про Психологічну службу Збройних Сил України”

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Агравация (від лат. Aggravare – обтяжувати, загострювати, погіршувати) – неправильна самооцінка власного хворобливого стану, його проявів або тяжкості у вигляді перебільшення страждань та переживань, фізичної чи психічної немічі.

Бойовий стрес – переживання, що виникають у військовослужбовців, які безпосередньо чи опосередковано приймають участь у бойових діях та проявляються у вигляді фізіологічних, емоційних, когнітивних та поведінкових реакцій.

Гострий стресовий розлад – психічний розлад, який діагностується у період від 2-х днів до 1 місяця після травматизації і підвищує ризик виникнення посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР) у майбутньому (діагноз ПТСР ставиться не раніше ніж через місяць після травматичної події). **Слід звернути УВАГУ!** У проєкті МКХ-11 гостра реакція на стрес або гострий стресовий розлад (F43.0) визначається, як транзиторний стан і відноситься до переліку станів, що не є розладами і включені у розділ Z “Фактори, що впливають на стан здоров’я населення і звернення до закладів охорони здоров’я”. Відповідно в МКХ-11 немає необхідності у діагностиці гострого стресу за типом гострого стресового розладу DSM-5. Віднесення гострої реакції на стрес до розділу Z МКХ-11 дозволить працівникам охорони здоров’я бути готовими розпізнавати гостру реакцію на стрес і надавати допомогу не вважаючи людей хворими на психічні розлади. При таких реакціях кориснішою є практична психосоціальна допомога, а не психіатрична. Такий підхід у МКХ-11 нині позначений, як первинна психологічна допомога.

Дисимуляція – це навмисне приховання обстежуваним наявності хвороби або окремих її симптомів з метою введення в оману щодо свого справжнього фізичного, фізіологічного або психічного стану.

Емоції – це ставлення людини до явищ дійсності, яке виникає у даний момент у зв’язку з можливістю задоволення певної потреби.

Емоційне вигорання – це відбиток пережитого людиною стану фізичного, емоційного або психічного виснаження, зумовленого тривалою включеністю в психотравму середньої інтенсивності.

Емпатія – риса особистості, її здатність емоційно відкликатися на переживання, почуття і психічні стани інших людей. Емпатія передбачає суб’єктивне сприйняття іншої людини, уміння поставити себе на її місце, проникнення в її внутрішній світ, розуміння її переживань, думок, почуттів. Емпатія зближує людей в спілкуванні, доводить його до довірливого рівня.

Життєстійкість – це система переконань про себе, світ, відносини з ним, які дозволяють людині витримувати і ефективно долати стресові ситуації.

Захисні психологічні механізми – сукупність несвідомих прийомів, за допомогою яких людина як особистість оберігає себе від психологічних травм.

Інтелект – властивість особистості, що виражається у здатності глибоко і точно відобразити у свідомості предмети та явища об’єктивної дійсності в їх суттєвих зв’язках і закономірностях, орієнтуватися в навколишньому

середовищі, перетворювати його, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність вирішувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати. Інтелект розглядається, як мисленеві і розумові здібності людини, умовами розвитку і прояву яких є діяльність.

Комунікативні здібності – це комплексне багаторівневе особистісне утворення, сукупність комунікативних характеристик особистості, а також її соціально-перцептивні та операційно-технічні знання та вміння, що забезпечують регуляцію і протікання діяльності спілкування.

Конфлікт – крайнє загострення суперечностей; зіткнення осіб, їхніх ідей, інтересів, потреб, оцінок, рівня прагнень, домагань тощо при намаганні їх розв'язати на фоні емоційних станів.

Конфліктна ситуація – ситуація, що складається з об'єкта та учасників конфлікту різної спрямованості. У конфліктній ситуації один або декілька опонентів, наближаючись до своєї мети, віддаляють інших від їхніх цілей, ускладнюючи або роблячи неможливим їх досягнення.

Копінг (від англ. Coping – долати) – психологічна стратегія та спосіб подолання людиною стресової ситуації. Поняття об'єднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії, які використовуються, щоб впоратися із запитами буденного життя. У психології копінг можна розуміти як розширення (збільшення) свідомого зусилля задля вирішення особистих та міжособистісних проблем і намагання опанувати, мінімізувати або переносити стрес чи конфлікт. Ефективність копінгових зусиль (копінгу) залежить від типу стресу і/або конфлікту, індивідуальних особливостей кожної окремої людини та обставин.

Мотив – це спонукання людини до активності, пов'язане з намаганням задовільнити певні потреби.

Мотиваційно-сміслова сфера – це стрижень особистості, до якого “зібрані” такі властивості особистості, як: спрямованість, ціннісні установки, соціальні очікування, домагання та інші соціально-психологічні характеристики.

Мотивація досягнення – потреба особистості запобігти невдачі всіма доступними засобами і досягти бажаного результату.

Організаторські здібності – це здібності організовувати свою власну діяльність і діяльність підлеглих, створювати колектив як інструмент вирішення виробничих завдань та розвитку особистості.

Особистісний адаптаційний потенціал – це взаємопов'язані між собою психологічні особливості особистості, що визначають успішність адаптації та ймовірність збереження професійного здоров'я.

Посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР, шифр F43.1 за МКХ-10) – це тяжкий психічний стан, який виникає у результаті одиначної або повторюваної психотравмуючої події (воєнних дій, природних або техногенних катастроф, серйозних нещасних випадків, спостережень за насильницькою смертю, жертви знущань, тероризму, сексуального насилля або іншого злочину). У клінічному довіднику МКХ-10 зазначається, що ПТСР виникає як відстрочена або затяжна реакція на стресову подію або ситуацію (короткочасну або тривалу). Ця подія (ситуація) має суб'єктивний характер загрози або катастрофи, що може викликати загальний дистрес майже у кожної людини.

Психічні процеси – різні за складністю та адекватністю рівні динамічного, цілісного відображення об'єктивної реальності, активна взаємодія суб'єкта з об'єктом відображення, система спеціальних дій, спрямованих на пізнання об'єктивної реальності і взаємодію з нею. Кожний психічний процес має свій об'єкт, регуляторну специфіку і свої закономірності. Усі психічні процеси взаємопов'язані між собою, відображають різні сторони єдиної психічної діяльності людини і поділяються на: а) пізнавальні (відчуття, сприйняття, мислення, пам'ять, увага, уява), що обумовлюють пізнавальну діяльність людини; б) емоційні, завдяки яким проявляється ставлення людини до оточуючого середовища і до самої себе; в) вольові, якими обумовлюється діяльність людини, її поведінка.

Психічні стани – цілісні, тимчасові і динамічні характеристики психічної діяльності. Психічні стани, закріплюючись, можуть перейти у стійкі риси особистості. За домінуючим впливом на діяльність і поведінку психічні стани можна розділити на дві групи: а) позитивні (готовність до активних дій, зібраність тощо); б) негативні (боязнь, сумніви, тривожність, стрес, поганий настрій тощо). Психічні стани викликаються значущими для особистості або ж слабкими, але довготривалими, впливами. Психічні стани впливають на процес і досягнення результатів освітньої та професійної діяльності, на формування особистості.

Психодіагностичні методики – це специфічні психологічні засоби, призначені для виміру й оцінки індивідуально-психологічних особливостей та інших психологічних характеристик людей.

Психологічна діагностика – 1) напрямок діяльності Психологічної служби, що передбачає вивчення та узагальнення особистісних і соціально-психологічних характеристик особового складу, спрямованих на визначення індивідуально-психологічних особливостей поведінки та наявності у військовослужбовців професійно-важливих психологічних якостей, виявлення серед військовослужбовців осіб групи “поширеної психологічної уваги” відповідно до завдань, що вирішуються; 2) галузь психологічної науки, що розробляє методи розпізнавання, вимірювання та інтерпретації індивідуально-психологічних особливостей особистості. Основним інструментарієм психологічної діагностики є стандартизовані психодіагностичні методики, що мають такі основні психометричні характеристики, як: надійність, валідність, стандартні статистичні норми.

Респондент (від лат. respondere – відповідати, реагувати) – учасник інтерв'ю, соціологічного опитування, або психологічних тестів.

Рівень суб'єктивного контролю – це уміння людини приймати на себе відповідальність за власну поведінку, за результат діяльності в різних ситуаціях.

Смисл – це цілісне уявлення особистості про власне призначення, вищу ціль, про фундаментальні основи буття, про життєво необхідні, сутнісно значущі цінності; усвідомлення людиною важливості певних об'єктів та явищ дійсності, що визначається їх роллю і місцем у житті та діяльності, сукупністю її знань про навколишній світ, власними діями та вчинками людей, охоплюючи соціальні норми, ролі, цінності, ідеали.

Стиль мислення – це система інтелектуальних стратегій, засобів, навичок та операцій, які використовує особистість завдяки своїм індивідуальним особливостям (від системи цінностей та мотивації до характерологічних якостей).

Тип мислення – це індивідуальний спосіб перетворення інформації.

Тип особистості – це сукупність психологічних характеристик особи, що обумовлюють відносно постійні і послідовні реакції на вплив чинників навколишнього середовища.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Скорочення та умовні позначення	Повне словосполучення та поняття, що скорочуються
1	2
ВПС	Військово-професійна спрямованість
ГСР	Гострий стресовий розлад
КОТ	Короткий орієнтовний тест
КП	Комунікативний потенціал
МН	Моральна нормативність (морально-етична нормативність)
ОАП	Особистісний адаптаційний потенціал
ОЖ	Орієнтації життєві
ОКР	Обсесивно-компульсивний розлад особистості
ПР	Поведінкова регуляція
ПТСР	Посттравматичний стресовий розлад
РСБС	Рівень стійкості до бойового стресу
РСК	Рівень суб'єктивного контролю
СЖО	Смисложиттєві орієнтації
СР	Суїцидальні ризики

1. ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ PSY-D

1.1. Загальні положення

1.1.1. Психологічна діагностика є основним інструментом глобального оцінювання, що дає змогу командуванню визначити потенційну босздатність не лише кожного військовослужбовця, але й кожного окремого підрозділу, що може допомогти під час прийняття оперативних управлінських рішень.

1.1.2. Психологічна діагностика є застосуванням конструктивних методів оцінки, виміру, класифікації психологічних і психофізіологічних особливостей особистості, кінцевим результатом яких є психологічний висновок – інформація про сутність індивідуальних психологічних особливостей особистості, що отримується з метою оцінки їх актуального стану, прогнозу подальшого розвитку, розроблення висновків та рекомендацій.

1.1.3. Психологічна діагностика проводиться: в Територіальних центрах комплектування і соціальної підтримки, військових комісаріатах, навчальних центрах та військових частинах, а також на етапі підготовки; перед відправкою підрозділу в район виконання завдань за призначенням (ведення бойових дій); під час виконання завдань за призначенням (бойових завдань); на етапі повернення з району виконання завдань за призначенням.

1.1.4. Психодіагностичні заходи можуть здійснюватися як в індивідуальній, так і в груповій формах.

1.1.5. Психодіагностичні методики надають можливість зібрати діагностичну інформацію у відносно короткі терміни. Вони надають інформацію не взагалі про людину, а лише про ті чи інші її конкретні особливості (інтелект, тривожність, самооцінку, почуття гумору, найбільш характерні особистісні риси тощо). Інформація, яка отримується, дозволяє робити якісне та кількісне порівняння обстежуваного індивіда з іншими людьми. Інформація, що отримується за допомогою психодіагностичних методик, корисна з точки зору вибору засобів втручання, прогнозу їх ефективності, а також прогнозу ефективності тієї чи іншої діяльності військовослужбовця.

1.1.6. Організація проведення психологічної діагностики у з'єднаннях, військових частинах, навчальних центрах покладається на командира (начальника) та здійснюється посадовими особами, які мають відповідну фахову підготовку.

1.1.7. Усі носії інформації про результати психологічної діагностики повинні забезпечувати конфіденційність її використання.

1.1.8. Психологічна діагностика здійснюється також і в якості важливого заходу перед проведенням психологічної корекції, який рекомендується використовувати на всіх етапах проходження військової служби, починаючи з початкового етапу служби, для оцінки рівня розвитку професійно-важливих якостей, індивідуальних резервів адаптації з метою визначення придатності до військово-професійної діяльності або потреби в реабілітаційних заходах, а також моніторингу динаміки професійно-важливих якостей та індивідуальних резервів в усі періоди служби.

1.1.9. На сьогодні у Збройних Силах України існують наступні діагностичні програми: “Діагност”, (для вивчення рівня розвитку професійно значущих якостей військовослужбовців); “Хвиля-1”, “Хвиля-2”, “Яшма”, “Ефес-1”, “Ефес-2”, (для вивчення індивідуально-психологічних властивостей особистості). Проходить апробацію у військах (силах) програмне забезпечення “Бліц-тест” та “Метафора”. У підрозділах Національної Гвардії України використовують психодіагностичний комплекс “Профвідбір”.

Проаналізувавши існуючі варіанти програмного забезпечення та перелік діагностичних методик, які до них входять, ми запропонували свій варіант програмного забезпечення – “PSY-D”.

На сьогодні зазначена програма вже отримала своє впровадження у районі проведення операції Об’єднаних сил, а саме: Штабі операції Об’єднаних сил та 65-му Військовому прифронтовому госпіталі (м. Часів Яр, Донецької області).

Однією з переваг використання даного програмного забезпечення є об’ємний підбір психодіагностичних методик, який охоплює всі сфери психічної діяльності людини. У зв’язку з цим, даний програмний продукт дає змогу провести як поглиблене дослідження військовослужбовців, так і стисле обстеження, для використання якого обирають або необхідний блок методик, або якусь окрему методику.

1.2. Алгоритм проведення психологічної діагностики військовослужбовців з використанням програмного забезпечення PSY-D

1.2.1. Перший етап роботи

Перед тим, як почати роботу з програмним забезпеченням, військовому психологу необхідно визначитися з метою проведення психологічної консультації та подальших діагностичних заходів (спираючись на накази керівництва або на службову необхідність).

Наприклад, до Вас на консультацію привели військовослужбовця, у якого спостерігається постійне порушення дисципліни, а саме нестатутні відносини з іншими військовослужбовцями (конфлікти, суперечки тощо). Отже, метою психологічного консультування буде покращення особистої військової дисципліни військовослужбовця, а метою психологічної діагностики – визначення причин конфліктної поведінки військовослужбовця.

Після того як військовий психолог визначився з метою, бажано провести бесіду з військовослужбовцем. Вона може складатися з наступних питань:

1) *Чи відома Вам причина того, що Вам було рекомендовано звернутися за психологічною консультацією?* (Якщо військовослужбовець стверджує, що не знає навіть його суди привели, або відповідь звучить наступним чином “Так вирішив командир. У мене особисто немає ніяких проблем”, то психолог йому повинен назвати причину його перебування тут. Згідно зазначеного вище прикладу, вона може звучати наступним чином: “*Ваш командир порекомендував звернутися до психолога, оскільки він спостерігає певні порушення дисципліни з Вашого боку і стурбований Вашим морально-психологічним станом*”.

2) *Згідно етичного кодексу психолога* (Етичний кодекс психолога був прийнятий на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві) *я зобов'язуюсь дотримуватися конфіденційності у всьому, що стосується Вашого особистого життя і життєвих обставин. Виняток можуть бути випадки, коли виявлені симптоми є небезпечними для Вас та інших людей.*

Командиру можуть надаватися лише рекомендації щодо подальшої роботи у підрозділі та взаємодії особисто з Вами (посилання а).

3) *Я Вам можу запропонувати наступний алгоритм наших з Вами спільних дій: сьогодні ми з Вами просто поспілкуємося по тій проблемній тематиці, яку визначив Ваш командир. Далі, на наступній зустрічі, ми з Вами проведемо психологічне тестування, яке нам з Вами дасть більш глибоке розуміння даної ситуації. Можливо за допомогою цього тестування Ви відкриєте в собі якісь нові сторони Вашої особистості про які раніше не знали. У будь-якому разі наша спільна робота принесе користь в першу чергу Вам особисто.*

3) *Розкажіть будь ласка, як Ви вважаєте, що мав на увазі Ваш командир, коли сказав, що у Вас є проблемні питання з дисципліною?*

Таким чином, проведення бесіди на першій зустрічі буде сприяти встановленню психологічного контакту та довірливих стосунків з військовослужбовцем, що позитивно вплине на достовірність подальшого заповнення психодіагностичних методик.

Наступним кроком військового психолога є визначення необхідних методик для проведення подальшої психологічної діагностики (у даному випадку психологічними тестами). Для цього необхідно у даному посібнику відкрити розділ III “Методики, що увійшли в програмне забезпечення PSY-D”.

Згідно з наведеним вище прикладом, ми бачимо, що є окрема методика, яка відповідає запиту щодо проведення психологічної діагностики, а саме: 5.2. Методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки (К. Томас, адаптовано Н. Гришиною). Ця методика нам дає лише розуміння, які стилі поведінки використовує військовослужбовець у конфліктній ситуації. Для кращого розуміння причин саме такої поведінки рекомендується обрати ще додаткові методики, які можуть впливати на конфліктну поведінку військовослужбовця, а саме: тип особистості (1.1. Методика визначення типу особистості та можливих особистісних розладів (Дж. Олдхем, Л. Морріс)); те, як людина звикла діяти в проблемних ситуаціях (1.3. Копінг-тест (Р. Лазарус)) та

інші. У даному конкретному прикладі, якщо військовослужбовець є учасником бойових дій, то рекомендується додаткове проведення методики на виявлення наявності бойового стресу та його реакцій (6.1. Опитувальник травматичного стресу для діагностики психологічних наслідків (І. Котенев)), оскільки однією з них є саме прояв агресії до оточуючих, що може призводити до різноманітних конфліктних ситуацій.

Після визначення психологічного інструментарію військовий психолог повинен спланувати наступну зустріч з військовослужбовцем, погодивши усі питання з командиром. Слід визначитися з часом, якого буде достатньо для заповнення методик. Бажано, щоб усі обрані методики військовослужбовець зміг пройти під час однієї зустрічі. Також фахівці рекомендують психологічну діагностику особового складу планувати на ранкові години, не слід проводити її після несення служби у нарядах, виконання робіт (якщо психолог не має на меті вивчити їх вплив на психофізіологічний стан військовослужбовців).

1.2.2. Другий етап роботи

Другий етап роботи – проведення психологічної діагностики. Його необхідно проводити згідно з інструкцією, яка буде наведена нижче (див. розділ II цих Методичних рекомендацій).

Рекомендовано проконтролювати правильність заповнення військовослужбовцем своїх особистих даних та вибору саме рекомендованих методик, а також чи зрозуміла йому інструкція щодо заповнення методики.

1.2.3. Третій етап роботи

Третій етап – інтерпретація отриманих результатів. Після того, як військовий психолог отримає результати заповнених військовослужбовцем методик, наступним його кроком є інтерпретація отриманих даних. Інтерпретація отриманих результатів – це творчий процес, який базується на знаннях, вміннях та навичках військового психолога. Якщо психолог використовує одну методику (що буває досить рідко), тоді можна спиратися на ту інтерпретацію, яку надає автор методики. Якщо використовуються дві і більше методики для поглибленого вивчення проблемних питань, то тут остаточний результат повинен враховувати інтерпретацію усіх методик, які психолог вирішить використовувати при роботі з військовослужбовцем. Ознайомитись з інтерпретацією кожної методики можна у розділі II “Методики, що увійшли в програмне забезпечення PSY-D”.

Далі психолог діє, спираючись на керівні документи щодо оформлення отриманих результатів проведеної психологічної діагностики та планує подальшу психокорекційну роботу.

Розглянемо варіант проведення психологічної діагностики в польових умовах, або під час одночасної діагностики великої кількості військовослужбовців.

За зазначених вище умов доцільно використовувати класичний метод проведення психологічних тестів, а саме використання паперових бланків. Бланки та перелік питань, що використовуються в методиках у програмному забезпеченні PSY-D наведені у додатках. Після того як військовослужбовці заповнять паперові бланки методик, військовому психологу необхідно за допомогою програмного забезпечення підрахувати отримані дані, тобто перенести результати з бланків відповідей у програму самостійно.

Аби прискорити та оптимізувати цей процес військовому психологу необхідно мати помічника. Його можна обрати серед офіцерів з морально-психологічного забезпечення, або серед інших відповідальних осіб, які не будуть розголошувати побачені результати та назви методик, що використовуються в програмному забезпеченні, для того, аби заздалегідь виключити можливість підготовки військовослужбовців до проходження психологічних тестів. Інтерпретація отриманих даних відбувається за зазначеним вище алгоритмом.

Слід нагадати про те, що психолог несе особисту відповідальність за правильність проведення психологічної діагностики, доцільного підбору методик, наданої інтерпретації та зроблених висновків.

1.3. Інструкція щодо використання програмного забезпечення PSY-D

Програмне забезпечення PSY-D дає змогу провести як поглиблене дослідження військовослужбовців, використовуючи усі наявні методики, так і більш стисле, наприклад, обравши окремий блок методик або, навіть, якусь окрему методику.

Встановлення програмного забезпечення на робочий комп'ютер не створює жодних труднощів, оскільки для цього необхідно просто скопіювати папку з програмним забезпеченням з електронного носія. Слід звернути увагу на те, що папку з програмним забезпеченням необхідно копіювати повністю, а не окремі файли з неї.

Незважаючи на автоматизацію процесу проведення дослідження за допомогою програмного забезпечення, психологічна діагностика у будь-якому разі повинна відбуватися під керівництвом психолога.

PSY-D дозволяє після введення обов'язкових даних про військовослужбовця (прізвище, ім'я та по батькові, дата народження) та при необхідності додаткових (військове звання, підрозділ) (рисунок 1), обрати призначені для проходження блок і методику (за рекомендацією психолога). Після чого, ознайомившись з інструкцією, розпочати проходження тесту.

Слід звернути УВАГУ! На першому екрані окрім зазначених вище полів для заповнення, пропонується ще одне – “Примітка”. Спеціальна позначка у цьому полі відповідає за різновид збереження отриманої інформації. Подробиці щодо заповнення цієї комірки будуть наведені нижче при обговоренні особливостей збереження інформації при завершенні тестування.

Введіть данні особи, що проходить опитування:
(* – поля, обов'язкові для заповнення)

*Прізвище	*Військове звання
<input type="text"/>	<input type="text"/>
*Ім'я	Підрозділ
<input type="text"/>	<input type="text"/>
*По-батькові	Відмітка
<input type="text"/>	<input type="text"/>
*Дата народження	
ДД ММ РРРР	
<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>	

розробник: науково-дослідний центр Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рисунок 1 – перше вікно для вказування особистих даних.

Сама програма складається з шести блоків до яких входять наступні психологічні методики (рисунок 2):

Блок 1 .“Діагностика індивідуально-психологічних характеристик”:
1.1. Методика визначення типу особистості та можливих особистісних розладів (Дж. Олдхем, Л. Морріс); 1.2. Опитувальник “Індекс життєвого стилю” (Г. Келерман, Р. Плутчик, Х.Р. Конте); 1.3. Копінг-тест (Р. Лазарус); 1.4. Тест життєстійкості (С. Мадді). Проведення методик першого блоку займає приблизно годину.

Кравченко Катерина Олексіївна

	<input type="button" value="Блок 1."/>	
	<input type="button" value="Блок 2."/>	
	<input type="button" value="Блок 3."/>	
	<input type="button" value="Блок 4."/>	
	<input type="button" value="Блок 5."/>	
	<input type="button" value="Блок 6."/>	
<input type="button" value="наступний респондент"/>		<input type="button" value="вийти"/>

Рисунок 2 – блоки діагностичних методик, які входять до програмного забезпечення PSY-D.

Блок 2 “Діагностика когнітивної сфери”: 2.1. Опитувальник типу мислення (адаптовано Г. Резапкіною); 2.2. Опитувальник “Стилі мислення” (Р. Бремсон, А. Харісон, адаптовано А. Алексєєвим); 2.3. Короткий орієнтовний тест (далі – КОТ) – тест дослідження розумових здібностей (В. Бузін, Е. Вандерлік). Проведення методик другого блоку займає приблизно годину.

Блок 3 “Діагностика емоційно-вольової сфери”: 3.1. Методика визначення емоційної спрямованості особистості (Б. Додонов); 3.2. Опитувальник рівня суб’єктивного контролю (Дж. Роттер). 3.3. Діагностика рівня емпатійних здібностей (В. Бойко), 3.4. Методика визначення інтегральних форм комунікативної агресивності (В. Бойко). Проведення методик третього блоку займає приблизно півгодини.

Блок 4 “Діагностика мотиваційно-сислової сфери”: 4.1. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс); 4.2. Тест смисложиттєвих орієнтацій (Д. Леонтєв). Проведення методик четвертого блоку займає приблизно 20 хвилин.

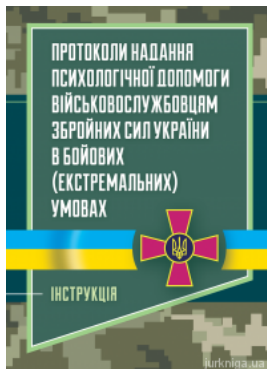
Блок 5 “Діагностика комунікативно-поведінкової сфери”: 5.1. Методика дослідження комунікативних та організаторських здібностей “КОС” (Б. Федоришин); 5.2. Методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки (К. Томас, адаптовано Н. Гришиною). Проведення методик п’ятого блоку займає приблизно 30 хвилин.

Блок 6 “Діагностика професійно-важливих психологічних характеристик”: 6.1. Опитувальник травматичного стресу для діагностики психологічних наслідків (І. Котенєв); 6.2. Багаторівневий особистісний опитувальник “Адаптивність 200” (А. Маклаков, С. Чермянін); 6.3. Методика діагностики емоційного вигорання (В. Бойко). Проведення методик шостого блоку займає приблизно 1,5 години.

Після обрання необхідного блоку, пропонується обрати потрібну методику (рисунок 3). Кнопка “Назад” повертає респондента до переліку блоків програмного забезпечення. Кнопка “Наступний респондент” дає можливість повернутися до вікна для внесення даних про іншого респондента (рисунок 1). Як було зазначено вище, методики можна проходити послідовно, а можна обрати необхідну.

З метою нерозповсюдження інформації щодо методик за якими проходять дослідження військовослужбовці, особливо, якщо це буде стосуватися досліджень, які будуть пов’язані з професійно-психологічним відбором, було прийняте рішення не висвітлювати назви методик на загальному інтерфейсі, а показати просто перелік методик. Докладний опис методик буде наведено у розділі II “Методики, що увійшли в програмне забезпечення PSY-D”.

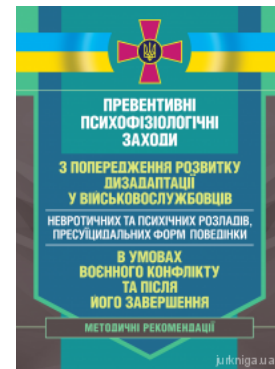
Книги, які можуть вас зацікавити

Протоколи надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України в бойових (екстремальних) умовах

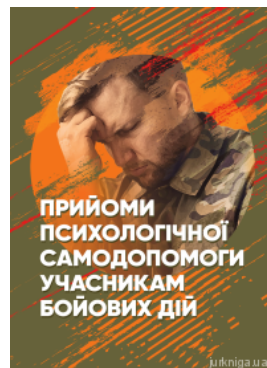
Практикум з формування стресостійкості військовослужбовців до раптових змін бойової обстановки

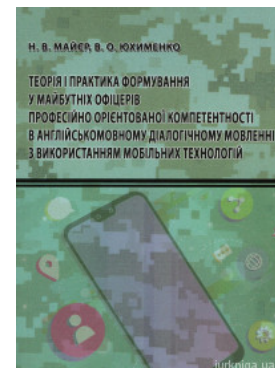
Превентивні психофізіологічні заходи з попередження розвитку дезадаптації у військовослужбовців (невротичних та психічних розладів, пресуїцидальних...

Військове лідерство: компетентність, впевненість, гнучкість. Універсальний навчальний посібник для рейнджерів

Прийоми психологічної самопомоги учасникам бойових дій

Теорія і практика формування у майбутніх офіцерів професійно орієнтованої компетентності в англійськомовному діалогічному мовленні з використанням...

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт](#) →